

معاد جسمانی یا روحانی

مؤلفان:

علی عسکری زری، حجت سپهر، علی خسروی
زهرا اکبرودی، آرزو ورودی

عنوان و نام پدیدآور	معاد جسمانی یا روحانی / مؤلفان علی عباسی زرگر،... (و دیگران).
مشخصات نشر	اردبیل: نشر نایاب، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۱۱۵ص.
شابک	978-600-8785-07-1 / ۱۴۵۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	مؤلفان علی عباسی زرگر، حجت سپهر، علی خسروی، زهرا ورودی، آرزو ورودی.
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	معاد
موضوع	Resurrection (Islam)
موضوع	معاد - جنبه‌های قرآنی
موضوع	Resurrection (Islam) - Qur'anic teaching
موضوع	فیلسوفان اسلامی - دیدگاه درباره معاد
موضوع	Muslim philosophers - Views on eschatology
شناسه افزوده	عباسی زرگر، علی، ۱۳۵۳ -
رده بندی کنگره	۱۳۹۰ / م۶۶ / BP۲۲۲
رده بندی دیویی	۱۹۱ / ۴
شماره کتابشناسی ملی	۴۶ / ۱۹۵۰

معاد جسمانی یا روحانی

مؤلف: علی عباسی زرگر، حجت سپهر، علی خسروی

زهرا ورودی، آرزو ورودی

ناظر فنی: زهرا ورودی

ویراستار علمی: علی خسروی ویراستار ادبی: حجت سپهر

ناشر: انتشارات نایاب

طراح و صفحه آرا: آرزو ورودی

نوبت و سال چاپ: اوّل - ۱۳۹۶ قطع و تیراژ: وزیری، ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۷۸۵-۰۷-۱ / ISBN: 978-600-8785-07-1

صحافی: افق قیمت: ۱۴۵۰۰۰ ریال

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

پیشگفتار:

بدون شک ایمان و اعتقاد به اصل معاد، در همیشگی ایام، بازتاب گسترده در میان اقوام پیشین داشته است. از دورترین زمان‌ها یعنی قرون قبل از تاریخ آثار و علایم امید به زندگی پس از مرگ در میان اقوام مختلف به روشنی دیده می‌شود به گونه‌ای که هیچ تردیدی در این امر باقی نمی‌ماند که آن‌ها اعتقاد راسخی به زندگی پس از مرگ داشته‌اند. قرآن کریم نیز این حقیقت را با صراحت بیان کرده است؛ از زمان حضرت آدم علیه السلام مسأله‌ی معاد و حیات پس از مرگ مطرح بوده و حتی ابلیس لعین نیز به این حقیقت مرتبه‌ای بالاتر از واقعیت است. ناماً معترف است چنان‌که قرآن از زبان او حکایت می‌کند که شیطان گفت: «خداوندا مرا تا روز رستاخیز مهلت ده» فرزندان حضرت آدم علیه السلام نیز در اول خلقت متوجه مسأله‌ی معاد بودند. در بحث از معاد اهدافی متصور است که مهم‌ترین آن‌ها می‌تواند اهداف ذیل باشد:

۱- بحث معاد رسالت شناخت جایگاه‌مان در آخرت را بر عهده دارد. چرا که کاروان بزرگ هستی رو به سوی کمال حقیقت در حال حرکت و تکاپو است و هر موجودی کمال خود را در این حرکت می‌جوید. در این میان انسان سرانجام ویژه‌ای دارد که در جهان دیگر رقم می‌خورد؛ گروهی به تقرب الهی می‌رسد و بهشت برین نصیبشان می‌شود و گروهی دیگر سرانجام تلخی دارند و جهنم جایگاهشان می‌گردد. این سرانجام ویژه چه علتی دارد و به کدام دسته از خصوصیات انسان مربوط می‌شود و شناخت آن خصوصیات موجب شناخت جایگاهمان در آخرت می‌شود.

ایمان به معاد به زندگی انسان مفهوم می‌دهد و زندگی این جهان را از بوجی در می‌آورد ایمان به معاد روح دنیاپرستی را تضعیف می‌کند و دنیا را از صورت هدف نهایی بیرون و مبدل به یک وسیله برای نیل به سعادت جاویدان می‌سازد همان گونه که در کلام حضرت پیامبر صلی الله علیه و آله آمده است: «دنیا مزرعه‌ی آخرت است». طبق این بینش حفظ دنیا به تبع حفظ آخرت برای انسان ضروری است؛ چرا که دنیا جایگاه اندوخته‌ها برای آخرت و وسیله‌ی رسیدن به آن است و تا زمانی که امر معاش او در دنیای مادی تأمین نشود امر معاد و سعادت در آن تأمین نخواهد شد.

۲- انکار معاد: صاحبان این دیدگاه که دهریان و هواداران آن‌ها هستند، می‌گویند انسان پس از مرگ و متلاشی شدن اجزای بدن، مانند گیاهان نیست و نابود می‌شود و آنچه باقی

می‌ماند اجزا و موادی است که تبدیل به اشیا و موجودات دیگر می‌شود. در واقع این گروه نه تنها منکر معادند بلکه منکر مبدأ نیز هستند و به شرایع، ادیان الهی معتقد و پایبند نیستند و به طور کلی غیر از محسوسات و مادیات چیزی را قبول ندارند. قرآن کریم عقیده‌ی این گروه را بدین صورت بیان می‌فرماید: *وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَىٰ وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ وَمَا لَهُم بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ*

۳- اعتقاد به معاد روحانی: صاحبان این دیدگاه حکما و فلاسفه‌ی اوائل و برخی از فیلسوفان مسلمان هستند و معتقدند معاد فقط روحانی است، چون این گروه قوام و دوام انسان را به نفس ناطقه می‌دانند و می‌گویند: این جوهر بی‌حجم و بی‌رنگ و بو، که با ماده همگونی ندارد جسمانی را به عنوان وسیله و ابزار، به کار می‌گیرد، همان گونه که تیشه، ابزار دست نجار است و در حقیقت خود هیچ تأثیری ندارد و وسیله‌ی کار نجار محسوب می‌گردد همان گونه که نجار بدون ابزار نمی‌تواند آثار مهارتی و نبوغ خود را نشان دهد، روح و روان آدمی هم نمی‌تواند بدون بدن پیوستگی با آن در عالم ماده اظهار وجود نماید و ناگزیر باید این روح و روان جسم را به عنوان قالب و وسیله در اختیار داشته باشد تا پس از برقراری ارتباط و تعلق به آن قدرت بر خود روحی خویش را ظاهر سازد. این گروه معتقدند لذاذ و رنج‌های مادی پس از مرگ، از زندگی انسان رخت برمی‌بندد و نفس پس از بریدگی کامل از ماده به جهان مجردات می‌پیوندد. بر این اساس معاد از نظر این گروه فقط روحانی است.

۴- اعتقاد به معاد روحانی و جسمانی: صاحبان این دیدگاه، حکما و فلاسفه و متکلمین هستند و معتقدند که معاد، روحانی و جسمانی است. چنان‌که شیخ الرئیس در دو کتاب «الشفاء» و «النجاه» می‌نویسد: «از نظر برهان علمی و عقلی، ارواح همه باقی ماندگارند و با مرگ بدن هرگز، فانی نمی‌شوند، بلکه بازگشت جان‌ها به سوی پروردگار است و سعادت و شقاوت ارواح جنبه‌ی معنوی و عقلانی دارد، یعنی لذت و ناراحتی‌ها در قیامت از نوع لذت و رنجی است که آدمی از طریق عقل ادراک کرده است. او رنج و خوشی را از راه عقل درک می‌کند نه از راه جسم تا این‌جا عقل و علم ما را یاری می‌کند و می‌فهمیم که روح در جهان بعدی یا معذب یا متعّم است و آن حقیقتی است که پس از مرگ باقی می‌ماند و قوه‌ی شامه، لامسه، ذائقه، سامعه، باصره و دیگر قوای بدن، با از بین رفتن جسم از بین می‌رود. بنابراین معاد روحانی با عقل اثبات می‌شود. اما جسمانی بودن معاد و لذاذ مادی آن را از

طریق خبر صادق مصدق می‌پذیریم و بدان ایمان و اعتقاد داریم. براهین عقلی و نقلی ضرورت معاد اثبات معاد روحانی و جسمانی، برای کسانی که به آفریدگار جهان و جهانیان، ایمان و اعتقاد راسخ دارد و به علم، عدل، قدرت و حکمت بی‌پایان او سخت معتقد است همراه با استدلال در پرتو عقل و خرد، از راه کاوش‌های عقلی و براهین فلسفی - کلامی کار آسان و ساده‌ای خواهد بود چرا که قرآن کریم هرگاه می‌خواهد ادله‌ی اثبات معاد را مطرح نماید مسأله‌ی علم، عدل، قدرت و حکمت خداوند را به میان می‌آورد و از آن چنان تعبیراتی می‌آورد که بسیار قابل دقت و تأمل است. از این رو ادله‌ی اثبات معاد یا حیات پس از مرگ به دو بخش قابل تقسیم است: براهین عقلی اثبات معاد، براهین عقلی اثبات معاد خود به دو بخش قابل تقسیم است: الف) براهینی که برای اثبات معاد از خداوند و صفات او کمک می‌گیرد؛ مانند قرائت از برهان فطرت، برهان عدالت و برهان حکمت. ب) براهینی که مستقیم و بدون کمک کوفی از خدا و صفات او می‌توانند معاد یا حیات پس از مرگ را اثبات کنند؛ مانند برهان معجزات، برهان اخلاقی و برهان تجرد روح. که توضیح کامل آن‌ها در متن کتاب ذکر شده است.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱	فصل اول: حقیقت و ماهیت مواد.....
۲	معاد در لغت و اصطلاح.....
۴	قانون عمومی مرگ.....
۷	حقیقت مرگ: قبض روح.....
۸	تمثیلات و تشبیهات در حقیقت مرگ.....
۱۲	اندیشیدن به زندگی با پسین.....
۱۴	روز قیامت و رستاخیز.....
۱۹	وابستگی مسأله معاد به مسأله روح.....
۲۰	نظریات پیرامون معاد.....
۲۴	دلایل ضرورت معاد.....
۲۵	عالم برزخ کجاست؟.....
۲۶	ترسیمی از عالم برزخ.....
۲۸	نام‌ها و اوصاف قیامت.....
۳۱	فصل دوم: جایگاه معاد از دیدگاه قرآن و سنت.....
۳۲	دلایل امکان معاد(ادله نقلی معاد).....
۳۵	قرآن و معاد جسمانی.....
۳۹	قرآن و معاد روحانی(تجرد روح).....
۴۰	براهین عقلی بر تجرد روح.....
۴۱	کیفیت معاد جسمانی و روحانی در احادیث اسلامی.....
۴۳	معاد در نهج البلاغه.....
۴۵	معاد در ادیان و آیین‌های گذشته.....
۴۷	ادله عقلی معاد.....
۵۶	دلایلی وقوع بر بودن معاد.....

فصل سوم: حقیقت معاد جسمانی از دیدگاه حکما و فلاسفه..... ۶۱

انسان و معاد ۶۲

معاد جسمانی و روحانی ۶۲

عقل و معاد جسمانی ۶۴

چرا معاد باید جسمانی باشد ۶۵

مراتب اثبات جسمانی بودن معاد ۶۶

شباهت معاد جسمانی ۶۸

دفع اروم تناسخ به هنگام اعاده اجسام ۷۷

اقسام تناسخ ۷۸

تناسخ و معاد ۷۹

دیدگاه‌های حکما و متکلمان درباره معاد جسمانی ۸۰

فصل چهارم: حقیقت معاد روحانی از دیدگاه حکما و فلاسفه..... ۹۲

وعده‌ی الهی در مورد قیامت ۹۴

دور نمای قیامت ۹۵

فریاد مرگ و حیات (نفخه صور اول و سوم) ۹۶

عقل و معاد روحانی ۹۸

ملاک روحانی بودن معاد ۱۰۱

مراتب اثبات معاد روحانی ۱۰۳

شباهت معاد روحانی ۱۰۵

نظریات مختلف درباره معاد روحانی ۱۰۶

نتیجه‌گیری ۱۱۰

منابع و مأخذ ۱۱۳

مقدمه

مطالعه همه جانبه حیات بشری و اطلاعات لازم و کافی از این پدیده با اهمیت که ملاک همه مهمات است و با ابعاد و قابلیت‌های آن سنجیده می‌شود، حقیقتی را برای ما روشن می‌سازد که نادیده گرفتن آن منتج با نادیده گرفتن اصل حیات است و از آن‌جا که عقاید دینی پایه‌های فکری و فرهنگی جوامع دینی‌اند، انسان در پرتو این مباحث به شناخت و اعتقاد لازم آن درباره‌ی آغاز و انجام هستی پی می‌برد و به پاسخ سه سؤال نهایی که در طول اعصار در درون کنجکاو هیچ انسان آگاه و خردمندی را رها نکرده دست می‌یابد و آن سه سؤال: نه پدر را می‌شناسد و نه امروز و فردا را، که عبارت «از کجا آمده‌ام؟ برای چه آمده‌ام؟ چگونه و به کجا می‌روم؟».

کسی که می‌گوید: اگر پیدا کردن پاسخ قانع‌کننده و صحیح برای سه سؤال ضرورت داشت، این همه بی‌اعتنایی را بنابر اکثریت آحاد بشری خود را نشان نمی‌داد. مباحث مربوط به نبوت و سمت بر عقاید و کلام اسلامی پاسخ‌گوی پرسش‌های طرح که شده است.

انگیزه‌ی فعالیت‌های زندگی، تأمین نیازها، خسته‌ها و نیل به ارزش‌ها و آرمان‌ها و در نهایت رسیدن به سعادت و کمال نهائی است و چندی و چونی کارها و کیفیت جهت دادن به آن‌ها بستگی به تشخیص اهدافی دارد که تلاش برای رسیدن به آن‌ها انجام می‌گیرد.

بنابراین شناخت هدف نهائی زندگی برای رسیدن، نقش اساسی را در جهت دادن به فعالیت‌ها و انتخاب و گزینش کارها ایفاء می‌کند و در واقع عامل اصلی در تعیین خط مشی زندگی را نوع نگرش و بینش و شناخت انسان، نسبت به حقیقت خود، کمال و سعادتش تشکیل می‌دهد.

اصل معاد در ادیان مختلف جهان از چنان اهمیتی برخوردار بوده و هست؛ که همواره یکی از بیشترین بخش‌های تفکر دینی بشر را به خود اختصاص داده است. چنان‌که انکار آن پایه‌های دین باوری را سخت متزلزل می‌نماید. باید دانست که اعتقاد به مبدأ هستی بدون شناخت و پذیرش معاد، اعتقاد ناقصی از دینداری و دین باوری خواهد بود. از این رو همه‌ی پیامبران الهی از نخستین روزهایی که از سوی خداوند به راهنمایی بشر به سوی سعادت ابدی مأمور شدند، پیوسته پدیده‌ی معاد باوری و زندگی جاودانه در سرای آخرت را عنصر

مسلم و اصل دوم آیین خویش قرار داده‌اند. در شریعت ناب اسلامی این اصل بعد از اصل توحید و یکتاپرستی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

از این رو در کتاب حاضر به گونه‌ای در همین راستا تحریر یافته است و همچنین کتاب پیش رو شامل **چهار فصل** می‌باشد: **فصل اول**: حقیقت و ماهیت معاد، در **فصل دوم**: جایگاه معاد از دیدگاه قرآن و سنت و در **فصل سوم**: حقیقت معاد جسمانی از دیدگاه حکما و فلاسفه و **فصل چهارم**: حقیقت معاد روحانی از دیدگاه حکما و فلاسفه مورد بررسی قرار گرفته شده است.

www.ketab.ir